

2.4. Sivistysosasto

Toimielin:	Sivistyslautakunta
Vastuhenkilö:	Sivistysjohtaja
Toiminta-ajatus:	Sivistyslautakunta vastaa kirjasto-, varhaiskasvatus- ja opetuspalvelujen (aamu- ja iltapäivätoiminta, esi- ja perusopetus, lukio, ostopalveluna kansalaisopisto) sekä kulttuuri-, nuoriso- ja liikuntapalvelujen toteuttamisesta ja kehittämisestä. Lautakunnan tehtäväalueeseen kuuluu myös kunnan hyvinvoinnin ja terveyden sekä ehkäisevän päihdetyön toimenpiteiden edistäminen.

Sivistystoimi on lomatoimen ohella taloudellisesti ja toiminnallisesti kunnan merkittävimpiä toimialueita. Sivistystoimi on mukana kuntalaisen arjessa lapsuudesta vanhuuteen saakka. Kuntien valtionosuus määräytyy tällä hetkellä suurelta osin alle 18-vuotiaan väestön määrän sekä heille järjestettävien palveluiden keskimääräisten kustannusten pohjalta. Siten Toholammilla kunnan haaste tulevaisuudessa onkin ennustettu nuoren väestön suuri väheneminen. Tämä näkyy alueellamme muutenkin voimakkaasti, koska maahanmuutto ei hidasta väestön vähentymistä, kuten suurimmilla paikkakunnilla tapahtuu.

Toholammilla on kuitenkin useita vahvuustekijöitä. Esimerkiksi Kuntaliiton 2024 toteuttama kuntalaistutkimus kertoi siitä, että lamppilaiset arvioivat yhteisöllisyyden merkittävästi maan keskiarvoa yleisemmin hyvän kotikunnan tekijäksi. Maan keskiarvo oli 28 %, kun Toholammilla tulos oli 49 % vastaajista. Myös turvallisuus, hyvä asunto, perhe ja läheiset sekä luonnonläheisyys ja hyvä asuinympäristö nousivat täällä asuvien vastauksissa keskeisiksi hyvän kotikunnan mittareiksi.

Ensiarvoisen tärkeää on huolehtia siitä, että sivistyspalvelut toimivat korkeatasoisesti ja houkuttelevat osaltaan pitäjään muuttajia muualta maasta. Keski-Pohjanmaalle on suunniteltu useita teollisuuden alan suurinvestointeja ja siten Toholammillakin on mahdollisuus saada osansa alueelle mahdollisesti muuttavista uusista asukkaista. Näin toimien voidaan huolehtia nykyisen palveluverkoston kestävydestä myös tulevina vuosina.

Sivistystoimi vastaa kunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimista. Työtä ohjaa kunnanvaltuuston hyväksymä laaja hyvinvointikertomus ja –strategia. Vuonna 2025 sivistyslautakunta antaa kesäkuuhun mennessä valtuustolle hyvinvointitoimenpiteiden vuosiraportin. Uuden valtuustokauden myötä aloitetaan myös valmistelevaan laajan hyvinvointikertomuksen ja –strategian päivittämistä. Hyvinvointia edistäväillä toimenpiteillä voidaan vaikuttaa myös kunnan hyte-rahoitukseen.

2.4.1 Sivistystoimen hallinto

Sivistystoimen hallinnossa toimii sivistysjohtaja ja toimistos sihteeri. Hallinto tukee yksiköiden toimintaa, huolehtii yhteisestä koordinaatiosta ja yhteistyöstä sekä kehitystehtävistä. Sivistyslautakunta ohjaa toimintaa päätöksin. Sivistysjohtaja toimii kunnan hyvinvointikoordinaattorina.

Sivistystoimen hallinto tekee tiivistä yhteistyötä Keski-Pohjanmaan kuntien kanssa sivistyspalveluiden kehittämiseksi. Erityisesti hanketoiminta Kaustisen seutukunnan ja Perhon kuntien kesken on tiivistä ja erilaisia yhteistyömahdollisuuksia etsitään aktiivisesti. Tärkeä yhteistyökumppani on hyvinvointialue Soite, jonka kanssa toteutetaan terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen toimenpiteitä sekä yhteistä kehittämistyötä väestön hyväksi.

TAVOITE	TOIMENPITEET	MITTARIT	KYTKÖS KUNTASTRATEGIAAN
Lautakunta kokoontuu säännöllisesti	Järjestetään kokouksia säännöllisin väliajoin	Järjestettyjen kokousten määrä	Lautakunta toteuttaa päätöksin kuntastrategiaa
Kuntalaisilla on mahdollisuus omaehtoiseen opiskeluun vapaa-ajalla	Varataan 50 000 € KanTo-kansalaisopiston toimintaan Tuetaan Keski-Pohjanmaan konservatoriossa opiskelua kuntaosuuksin	Kansalaisopiston kurssien määrä, laatu ja laajuus Konservatoriossa 30 oppilasta Asiakaspalaute kuntalaisilta	<i>Hyvinvoiva kuntalainen:</i> lapsiystävällisyys ja nuorten huomioiminen, perusarjen helppous ja sujuvuus <i>Palveleva kunta:</i> laadukkaiden vapaa-aikapalveluiden tarjoaminen
Toimivat koulukuljetukset	Jatketaan yhteistyötä koulukuljetuksissa Wiimax oy:n kanssa. Käytetään optiovuosi 2025-2026 hankintaa koskien.	Koulukuljetukset toimivat turvallisesti. Havaitut puutteet korjataan viipymättä.	<i>Hyvinvoiva kuntalainen:</i> lapsiystävällisyys ja nuorten huomioiminen, perusarjen helppous ja sujuvuus
Oppilaita koskevat päätökset tehdään määräaikaisten puitteissa	Koulupaikat ovat tiedossa kesäkuun alkuun mennessä. Hallinnon tukipäätökset tehdään ilman viivytyksiä, kun kaikki tarvittavat selvitykset ovat koossa.	Asioiden ratkaisuaajat	<i>Hyvinvoiva kuntalainen:</i> lapsiystävällisyys ja nuorten huomioiminen, riittävä resursointi lasten ja nuorten palveluissa, <i>Palveleva kunta:</i> asiakslähtöinen neuvova, joustava ja ystävällinen palveluasenne, osaava ja hyvinvoiva henkilöstö
Jatketaan kehittämistoimia hankkeiden avulla	Haetaan 10–15 hankerahoitusta vuosittain. Ne edistävät palveluiden toimintaa, saatavuutta ja laatua sekä henkilöstön osaamista.	Hankkeiden määrä, laatu ja laajuus. Omarahoitus n. 25 – 50 t€. Avustustulot 179 500 €.	<i>Hyvinvoiva kuntalainen:</i> lapsiystävällisyys ja nuorten huomioiminen, riittävä resursointi lasten ja nuorten palveluissa, nuorten osallisuuden lisääminen, monipuoliset harrastusmahdollisuudet, jokimaiseman ja -laakson hyödyntäminen virkistyskäytössä <i>Palveleva kunta:</i> osaava ja hyvinvoiva henkilöstö, laadukkaiden vapaa-aikapalveluiden tarjoaminen, jatkuva

			parantaminen innovaatioita hyödyntäen <i>Viihtyisä asuminen:</i> hyvät luonto-, virkistys- ja liikuntareitit <i>Tasapainoinen talous:</i> hankkeilla toteutetaan kuntastrategiaa edullisemmin kuin pelkästään omarahoituksella
--	--	--	--

2.4.2 Kasvatus- ja opetuspalvelut

2.4.2.1 Varhaiskasvatus, esi- ja perusopetus sekä lukio yhteisesti

Toimintaa järjestetään kahdessa varhaiskasvatuksen toimipisteessä, neljässä alakoulussa sekä yläkoulussa ja lukiossa. Toimialueella toimii kolme esihenkilöä: varhaiskasvatuksen johtaja, alakoulujen rehtori sekä yläkoulun ja lukion yhteinen rehtori.

Perusopetuksen tuen lainsäädäntö uudistuu kokonaisuudessaan lukuvuoden 2025-2026 alkaessa. Lisäksi opetuksen valtakunnallista laajuutta vuosiviikkotunteina kasvatetaan tavoitteita muuttamatta ja tukeen tulee jatkossa varata oppilasmäärän mukaan määräytyvä tuntikehys. Tämä tarkoittaa uuden lainsäädännön sisäistämistä ja tarvittavia muutoksia paikalliseen opetussuunnitelmaan, henkilöstön kouluttamista sekä myöskin jo olemassa olevien tukipäätösten tarkastelua uusien normien kautta. Siirtymäajan puitteissa myös olemassa olevat tukipäätökset tulee tarkistaa ja muuttaa vastaamaan uutta normistoa.

TAVOITE	TOIMENPITEET	MITTARIT	KYTKÖS KUNTASTRATEGIAAN
Hyvinvoiva kasvu- ja koulu yhteisö	<p>Vahvistetaan tunne- ja vuorovaikutustaitoja, ehkäistään yksinäisyyttä, edistetään osallisuutta ja puututaan aktiivisesti kiusaamiseen</p> <p>Hanketoiminta edistää oppimista, tukea ja koulu yhteisön hyvinvointia.</p> <p>Osallistutaan Sairaalakoulun konsultoivan erityisopettajan kustannuksiin</p>	<p>Koulu yhteisössä ei ole jatkuvaa ja pitkäkestoista pahoinvointia. Koulu terveyskyselyt.</p> <p>Haettujen hankkeiden lukumäärä ja avustussummat</p> <p>Rahoitusosuus</p>	<p><i>Hyvinvoiva kuntalainen:</i> lapsiystävällisyys ja nuorten huomioiminen, perusarjen helppous ja sujuvuus, riittävä resursointi lasten ja nuorten palveluissa, nuorten osallisuuden lisääminen</p> <p><i>Palveleva kunta:</i> Osaava ja hyvinvoiva henkilöstö, jatkuva parantaminen innovaatiota hyödyntäen</p> <p><i>Tasapainoinen talous:</i> Ennalta ehkäisevä työ tuottaa säästöjä myös lyhyellä aikavälillä.</p>
Säädös- muutoksiin vastaaminen	Tehdään tarvittavat muutokset paikalliseen opetussuunnitelmaan.	<p>Päätökset</p> <p>Määrärahat</p>	<i>Hyvinvoiva kuntalainen:</i> lapsiystävällisyys ja nuorten huomioiminen, perusarjen

	<p>Tuntikehyksiin varataan uuden normin mukainen määrä tunteja eri oppiaineisiin.</p> <p>Koulutetaan henkilöstöä muutoksiin. Keskeisille ryhmille laajempi koulutus, kaikille opettajille vähintään 1 veso-päivän laajuinen koulutus säädösmuutoksista.</p> <p>Olemassa olevien tukipäätösten läpikäynti ja päivittäminen uuden säädöspohjan mukaisesti siirtymäajan puitteissa.</p>	<p>Järjestetyt koulutukset</p> <p>Tukipäätöksien määrä</p>	<p>helppous ja sujuvuus, riittävä resursointi lasten ja nuorten palveluissa, nuorten osallisuuden lisääminen</p> <p><i>Palveleva kunta:</i> Osaava ja hyvinvoiva henkilöstö, jatkuva parantaminen innovaatiota hyödyntäen</p>
Opiskelu-huolto	<p>Kehitetään yhteisöllistä opiskeluhooltotyötä, säännölliset yhteisölliset oppilashuollon palaverit</p> <p>Poissaolojen seurannan, ehkäisyn ja puuttumisen malli kokonaisuudessaan toiminnassa</p> <p>Yhteisövaikuttavuustyön haltuunotto ja toimintamallin kehittäminen</p>	<p>Hankkeiden hyödyntäminen, uudet toimintamallit, toteutuneiden palaverien lukumäärä</p> <p>Henkilökunta tuntee mallin periaatteet ja Wilman työkalut toimivat</p> <p>Soiten ja Itlan kanssa säännölliset tapaamiset, toimintamallit käyttöön</p>	<p><i>Hyvinvoiva kuntalainen:</i> lapsiystävällisyys ja nuorten huomioiminen, riittävä resursointi lasten ja nuorten palveluissa, nuorten osallisuuden lisääminen</p> <p><i>Palveleva kunta:</i> Osaava ja hyvinvoiva henkilöstö, jatkuva parantaminen innovaatiota hyödyntäen</p> <p><i>Tasapainoinen talous:</i> Ennalta ehkäisevä työ tuottaa säästöjä myös lyhyellä aikavälillä.</p>
Kulttuuri-kasvatus-suunnitelma	<p>Toteutetaan kulttuurikasvatus-suunnitelmaa lautakunnan päätöksen mukaisesti</p>	<p>Oppilaille järjestetyt aktiviteetit noudattavat suunnitelmaa</p>	<p><i>Hyvinvoiva kuntalainen:</i> lapsiystävällisyys ja nuorten huomioiminen</p>
Henkilöstö-koulutus luo työ-hyvinvointia	<p>Talousarvioon on varattu yksiköille määrärahaa koulutukseen</p>	<p>Koulutuksiin osallistuvien henkilöiden</p>	<p><i>Palveleva kunta:</i> osaava ja hyvinvoiva henkilöstö, jatkuva parantaminen innovaatioilla</p>

	Osallistutaan hankkeisiin, joissa mahdollisuuksia osaamisen päivittämiseen	määrä Hankkeiden määrä ja laatu	<i>Tasapainoinen talous:</i> hankkeilla toteutetaan kuntastrategiaa edullisemmin kuin pelkästään omarahoituksella
Yrittäjyys-kasvatus	Jatketaan yhteistyötä Nuorten yrittäjyys ja talous NYT ry:n kanssa vuosille 2025-2028. Uuden sopimuskauden myötä myös yläkoulun ja lukion yrittäjyys-kasvatukseen tulee sisältöjä NYT:n tarjonnasta.	Yhteistyö-sopimus laadittu. Tarkoituksen-mukaisuuden arviointi uuden toiminnan myötä tulevina vuosina.	<i>Hyvinvoiva kuntalainen:</i> lapsiystävällisyys ja nuorten huomioiminen, riittävä resursointi lasten ja nuorten palveluissa, nuorten osallisuuden lisääminen

2.4.2.2 Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatuksen johtajan alaisuudessa toimii Sateenkaaren päiväkoti ja Sykrylän ryhmis. Lisäksi varhaiskasvatus järjestää aamu- ja iltapäivätoimintaa alakoululaisille sekä vastaa perhepäivähoidon järjestämisestä ja kotihoidon tuen kustannuksista. Avointa päiväkotitoimintaa ja avointa muskaria järjestetään sekä kirkonkylällä sekä Sykäräisessä.

Henkilökunnan resursointi ja varhaiskasvatuksen toiminta perustuu varhaiskasvatukseenlakiin.

HENKILÖKUNTA	Sateenkaaren päiväkoti	Sykrylä	APIP-toiminta
Vakituiset viranhaltijat	1	-	-
Vakituiset työsuhteiset	16	2	2
Määräaikaiset työsuhteiset	11	-	½
Ostopalvelu	-	-	1

TAVOITE	TOIMENPITEET	MITTARIT	KYTKÖS KUNTASTRATEGIAAN
Pedagogisesti laadukas, tarpeen- ja ajanmukainen varhaiskasvatus	Varhaiskasvatus-suunnitelma sekä kolmiportainen tuki käytössä Henkilökunta koulutetaan muutoksiin (tuki, leikki- ja tunnetaidot) ja kehittää aktiivisesti osaamistaan	Varhaiskasvatus-suunnitelman noudattaminen, tukipäätökset Koulutuksiin osallistumiseen varattu raha ja	<i>Hyvinvoiva kuntalainen:</i> lapsiystävällisyys ja nuorten huomioiminen, perusarjen helppous ja sujuvuus, riittävä resursointi lasten ja nuorten palveluissa

	<p>Sykrylän ryhmis jatkaa kahden työntekijän yksikkönä</p> <p>Aamu- ja iltapäivätoiminta kirkonkylässä omana toimintanaan, esiopetusta täydentävä varhaiskasvatus toteutuu omana toimintana (erillistä 1- 2. lk ilttoiminnasta, mutta yhteistyössä), Kleemolassa 4H:n toteuttamana ostopalveluna</p> <p>Yksi vakituinen perhepäivähoitaja</p> <p>Avoin päiväkotiki ja muskaritoiminta</p> <p>Haetaan uusia mahdollisia hankerahoituksia sekä jatkorahoituksia käynnissä oleville hankkeille</p>	<p>osallistumisaktiivisuus</p> <p>Palveluverkko vastaa perheiden tarpeisiin, lapsimäärä</p> <p>Hankkeiden määrä ja toiminta</p>	<p><i>Palveleva kunta:</i> Osaava ja hyvinvoiva henkilöstö, jatkuva parantaminen innovaatiota hyödyntäen</p> <p><i>Tasapainoinen talous:</i> ennalta ehkäisevät työ tuottaa säästöjä myös lyhyellä aikavälillä, hankerahoituksella toteutetaan kuntastrategiaa edullisemmin kuin pelkästään omarahoituksella</p>
<p>Kestävän elämäntavan tavoitteet ohjaavat kaikkea toimintaa sosiaalinen, ekologinen, taloudellinen ja kulttuurinen kestävä kehitys</p>	<p>Vakiintunut ulkopäiväkotitoiminta on näyttää esimerkkiä kestävä kehityksen ajattelun toteutuksesta varhaiskasvatuksessa</p> <p>Kulttuurinen kestävä kehitys huomioidaan kulttuurikasvatussuunnitelman aktiviteetein</p>	<p>Arvio kestävä kehityksen toiminnan laajuudesta</p> <p>Ulkopäiväkotitoiminnan piirissä olevien lasten määrä</p> <p>Järjestetyt aktiviteetit</p>	<p><i>Hyvinvoiva kuntalainen:</i> lapsiystävällisyys ja nuorten huomioiminen</p>

Suorite	TP 2023	TA 2024	TA 2025
Päivähoitopaikat	104	118	98
Aamu- ja iltapäivätoiminta	34	26	38

2.4.2.3 Esiopetus

Esiopetuksen järjestämisestä vastaa alakoulujen rehtori. Esiopetuksen oppilasmäärä vaihtelee lähivuosina 18–34 oppilaan välillä. Esiopetusta järjestetään Herman Ojalan ja Kleemolan kouluissa.

Henkilökunta	henkilöä
Vakituiset viranhaltijat	2
Vakituiset työsuhteiset	1
Määräaikaiset	1

Esiopetuksen oppilasmäärän ennuste					
lukuvuosi	Herman Ojala	Kleemola	Sykaräinen	Viitoja	yhteensä
2024–2025	18	2	4	6	30
2025–2026	14	3	2	4	23
2026–2027	17	2	3	5	27
2027–2028	10	2	2	4	18
2028-2029	12	5	3	4	24
2029-2030	14	4	3	4	25

TAVOITE	TOIMENPITEET	MITTARIT	KYTKÖS KUNTASTRATEGIAAN
Esiopetus järjestetään tarkoituksen mukaisissa ryhmissä	Esiopetusryhmät Herman Ojalan sekä Kleemolan kouluissa	Ryhmissä enintään 20 oppilasta Opetusta järjestetään ainakin kahden koulun tiloissa.	<i>Hyvinvoiva kuntalainen:</i> lapsiystävällisyys ja nuorten huomioiminen, perusarjen helppous ja sujuvuus, riittävä resursointi lasten ja nuorten palveluissa <i>Palveleva kunta:</i> Osaava ja hyvinvoiva henkilöstö, jatkuva parantaminen innovaatiota hyödyntäen

2.4.2.4 Perusopetuksen alakoulut

Alakoulujen rehtori johtaa alakoulujen toimintaa. Opetusta järjestetään Herman Ojalan, Kleemolan, Sykäräisen ja Viitojan kouluissa.

Henkilökunta	henkilöä
Vakituiset viranhaltijat	18
Vakituiset työsuhteiset	10
Määräaikaiset	9

Alakoulujen oppilasmäärä					
lukuvuosi	Herman Ojala	Kleemola	Sykäräinen	Viitoja	yhteensä
2024–2025	157	12	19	32	220
2025–2026	150	13	21	36	220
2026–2027	133	14	13	32	192
2027–2028	118	16	12	30	176
2028-2029	107	14	13	30	164
2029-2030	99	16	14	26	155

TAVOITE	TOIMEN- PITEET	MITTARIT	KYTKÖS KUNTASTRATEGIAAN
Perusopetusta järjestetään tarkoituksen mukaisesti	Opetusta toteutetaan neljällä alakoululla Oppilaiden vahvuuksien ja tuentarpeiden huomioiminen	Koulujen oppilasmäärä Kustannukset Ajantasaiset tuen asiakirjat Arvio opetuksen toimivuudesta, erityisesti lasten oppimista ja kasvua ajatellen, pedagogiikka huomioiden.	<i>Hyvinvoiva kuntalainen:</i> lapsiystävällisyys ja nuorten huomioiminen, perusarjen helppous ja sujuvuus, riittävä resursointi lasten ja nuorten palveluissa <i>Palveleva kunta:</i> Kunnan menestystä tukeva organisaatorakenteen järkevä uudistaminen ja palveluverkon optimointi Strategiset linjaukset: Kyläkoulut nähdään vahvuutena
Toimiva yksilöllinen ja	Yhteisöllisen opiskeluhoillon	Suunnitelmat valmiina ja käytössä	<i>Hyvinvoiva kuntalainen:</i> lapsiystävällisyys ja nuorten

yhteisöllinen oppilashuolto	vahvistaminen ja uusien käytänteiden luominen sekä toimintatapojen kehittäminen, hankerahoitus Yhdessä tekeminen, yhteisöllisyyden lisääminen, alakoulujen hyvinvoinnin vuosikello hyödyntäminen	Tunne- ja vuorovaikutustaitojen oppitunnit Hyvinvoinnin vuosikellon toteutuminen	huomioiminen, perusarjen helppous ja sujuvuus, riittävä resursointi lasten ja nuorten palveluissa <i>Palveleva kunta:</i> asiakaslähtöinen neuvova, joustava ja ystävällinen palveluasenne, osaava ja hyvinvoiva henkilöstö <i>Tasapainoinen talous:</i> talouden tasapainosta huolehtiminen, kustannustietoinen johtaminen
Koulupäivien rakenteen kehittäminen	Liikkuva koulu ja Move –hanke, vastuuhenkilöt yhdessä oppilaiden kanssa toteuttavat aktiivista välituntitoimintaa Liikunnalliset koulupäivät ja –matkat, liikuntaneuvonta Toiminnalliset oppitunnit	Koulupäivä tukee oppimista Poissaolojen väheneminen Oppilaiden osallisuus	<i>Hyvinvoiva kuntalainen:</i> lapsiystävällisyys ja nuorten huomioiminen, perusarjen helppous ja sujuvuus, riittävä resursointi lasten ja nuorten palveluissa

2.4.2.5 Perusopetuksen yläkoulu ja lukio

Toholammin perusopetuksen yläluokkien opetus sekä lukio toimivat Kuusiston koulun tiloissa yläkoulun ja lukion yhteisen rehtorin johtamana. Opetusta järjestetään Toholammin kunnan sekä Kokkolan kaupungin Rahkosen alueen oppilaille. Perusopetus on kunnan lakisääteinen tehtävä. Yläkoulu toimii kolmisarjaisena. Lukiokoulutus on oppivelvollisille maksutonta. Lukiolaiset ovat kotoisin pääasiassa Toholammilta, Lestijärveltä sekä Rahkosen alueelta. Lukiokoulutus mahdollistaa lamppilaisen nuoren asumisen kotona vielä toisen asteen opiskelujen aikana.

Henkilökunta	henkilöä
Vakituiset viranhaltijat	17
Vakituiset työsuhteiset	2
Määräaikaiset	7

Yläkoulun oppilasennuste			
lukuvuosi	Toholampi	Ullava	yhteensä
2024–2025	138	20	158
2025-2026	130	21	151
2026–2027	131	21	151
2027–2028	124	20	152
2028 - 2029	124	17	144
2029 - 2030	105	16	121

TAVOITE	TOIMENPITEET	MITTARIT	KYTKÖS KUNTASTRATEGIAAN
Yläkoulu toimii järkevissä tiloissa	Kuusiston koulualueen tilojen käytön suunnittelua pidemmällä aikavälillä jatketaan.	Oppilas- määrän ja tilojen suhde Kustannukset Investoinnin toteutuminen	<i>Hyvinvoiva kuntalainen:</i> lapsiystävällisyys ja nuorten huomioiminen, perusarjen helppous ja sujuvuus, riittävä resursointi lasten ja nuorten palveluissa <i>Tasapainoinen talous:</i> talouden tasapainosta huolehtiminen, kustannustietoinen johtaminen
Oppilaiden tuen tarpeisiin vastataan yksilöllisen ja yhteisöllisen opiskelu-huollon sekä erityis-opetuksen toimin	Koulu yhteisö laatii suunnitelman tuen tarpeisiin vastaamiseksi. Avun tarpeisiin puututaan yksilöllisesti tilanteen mukaan. Hyödynnetään käytössä olevaa toimintamallia, jotta toiminta on suunnitelmallista ja vastuut ovat selvillä. Yhteisöllisen opiskeluhuollon vahvistamisen ja kehittämisen hankkeen kautta haetaan uusia keinoja vahvistaa opiskeluhoitoa ja luoda uusia käytänteitä.	Suunnitelma valmistunut ja toimintamallit käytössä.	<i>Hyvinvoiva kuntalainen:</i> nuorten huomioiminen, perusarjen helppous ja sujuvuus, riittävä resursointi lasten ja nuorten palveluissa, hyvän palvelutason turvaaminen <i>Palveleva kunta:</i> asiakaslähtöinen neuvova, joustava ja ystävällinen palveluasenne, osaava ja hyvinvoiva henkilöstö <i>Tasapainoinen talous:</i> talouden tasapainosta huolehtiminen, kustannustietoinen johtaminen

Koulupäivän rakenteen kehittäminen	Ruokailu järjestetään n. klo 11-12. Liikkuva koulu ja Move!-hankkeen vetäjät toteuttavat liikuntavälitunteja yläkoululaisten koulupäivän aikana.	Kouluruokailusuositus Koulupäivä vastaa tarkoitusta ja tukee oppimista	<i>Hyvinvoiva kuntalainen:</i> nuorten huomioiminen, perusarjen helppous ja sujuvuus, riittävä resursointi lasten ja nuorten palveluissa, hyvän palvelutason turvaaminen
---	---	---	---

Lukion oppilasmäärä				
lukuvuosi	1. vsk	2. vsk	3. vsk	yhteensä
2023–2024	30	20	24	74
2024-2025	19	32	18	69
2025-2026	18	19	32	69

TAVOITE	TOIMENPITEET	MITTARIT	KYTKÖS KUNTASTRATEGIAAN
Toholammin lukioon haetaan opiskelemaan laadukkaana opetuksen vuoksi	Turvataan riittävin resursein opetuksen laatu Pyritään saamaan opiskelijoita myös paikkakunnan ulkopuolelta.	Opiskelijamäärä ja kotipaikkakunnat, aloittavien ja valmistuvien määrä Kouluikkunasta saatavat tiedot, vertailu samankokoisten kuntien välillä.	<i>Hyvinvoiva kuntalainen:</i> nuorten huomioiminen, perusarjen helppous ja sujuvuus, riittävä resursointi nuorten palveluissa, hyvän palvelutason turvaaminen <i>Palveleva kunta:</i> asiakaslähtöinen neuvova, joustava ja ystävällinen palveluasenne, osaava ja hyvinvoiva henkilöstö, lukiokoulutuksen jatkaminen
Opiskelijat saavat tarvitsemansa tuen.	Yhteisöllisen opiskeluhoillon vahvistamisen ja kehittämisen hankkeen kautta haetaan uusia keinoja vahvistaa opiskeluhoiltoa ja luoda uusia käytänteitä. Lukiokoulutuksen oppimisen tuen	Opiskeluhoillon toteutumista seurataan kyselyn avulla. Erityisopetuksen kehittäminen toteutuu hankkeen tai työryhmän avulla.	<i>Hyvinvoiva kuntalainen:</i> nuorten huomioiminen, perusarjen helppous ja sujuvuus, riittävä resursointi nuorten palveluissa, hyvän palvelutason turvaaminen

	hankkeen kautta etsitään sopivia käytänteitä opiskelijoiden opiskelun tukemiseen.		
Toholammin lukio on kansainvälinen ja yhteistyö-valmis	Yhteistyötä Latvian Jurmalaan jatketaan sekä mm. hankkein osallistutaan myös muihin kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön projekteihin. Rehtori toimii KPEDU:n ja Toholammin kunnan välisessä neuvottelukunnassa, jonka toimet palvelevat lukiota.	Liikkuvuuksien määrä, kesto, osallistujat Yhteistyöstä tunnistettava hyöty Saatu hankerahoitus, hankkeiden kytkettyminen opetus-suunnitelmaan Neuvottelukunnan kokoontumisten määrä 2 kertaa /vuosi ja päätökset	<i>Hyvinvoiva kuntalainen:</i> nuorten huomioiminen ja osallisuuden lisääminen, perusarjen helppous ja sujuvuus, riittävä resursointi nuorten palveluissa, hyvän palvelutason turvaaminen <i>Palveleva kunta:</i> Kunnan menestystä tukeva organisaatorakenteen järkevä uudistaminen ja palveluverkon optimointi, lukiokoulutuksen jatkaminen

2.4.3 Vapaa-aikapalvelut

Vapaa-aikapalvelut ovat kustannuksiaan merkittävämpi osa sivistyspalveluita ja kuntalaisten arkea. Ne edistävät kuntalaisten hyvinvointia ja terveyttä sekä edistävät yleisesti kuntalaisten viihtymistä paikkakunnalla.

Talousarvion 2024 laadinnassa on hyödynnetty osallistuvan budjetoinnin menetelmää, jossa kuntalaiset saivat ensimmäisellä ehdotuskierroksella esittää erilaisia toimenpiteitä toteutettavaksi 20 000 € määrärahalla. Saadut ehdotukset koottiin teemoiksi, joiden kesken järjestettiin vielä toinen äänestyskierros. Siinä eniten ääniä sai toimenpidekokonaisuus retkeilyreitit ja –rakenteet. Teeman edistämiseksi sivistyslautakunta valmistelee seuraavia toimenpiteitä sekä varaa toimenpiteitä varten määrärahat.

- 1. Kuntalaisen ehdotus: Luistelureitti pesulanrannasta Kannuksen suuntaan**
Määräraha 2500 € liikuntapaikkojen käyttötalousmenoihin
Jäätilanteen salliessa toteutetaan Kirkkojärvelle retkiluistelua varten aurattu rata. Mikäli jäätilanne ei ole keväällä 2025 suotuisa, käytetään raha uimarannan rakenteiden parantamiseen kesällä.
- 2. Kuntalaisen ehdotus: Maastopyöräreitti Pettäjäntieltä Kunnankämpälle**
Määräraha 5000 € liikuntapaikkojen käyttötalousmenoihin
Käytettävissä olevan rahan puitteissa voidaan merkitä nykyisten pururatojen alueella olevat reitit kesäajan kyltein sekä laatia kartat ja tiedotteet. Mikäli kunnasta löytyy yhdistys, joka voisi toteuttaa alkuperäisen ehdotuksen mukaisen projektin, voidaan raha antaa yhdistykselle avustuksena omarahoitusosuutta varten. Yhdistys voi hakea isompaa avustusta esimerkiksi Pirityisten kautta.
- 3. Kuntalaisen ehdotus: Kota Kuusiston alueelle päiväkodin ja koulujen käyttöön**
Määräraha 10 000 € sivistystoimen investointeihin
Toteutetaan esteettömänä. Kota olisi muina aikoina kuntalaisten ja yhdistysten varattavissa maksutta käyttöön, avaimen saa kunnantalolta. Lisäksi kunta voi hyödyntää esim. talviliikuntapäivien järjestämiseen.

4. Kuntalaisen ehdotus: Lestijoen ja laskupurojen raivaus (esim. Sarkoja)

Määrärahaehdotus 2500 €

Upeita luontokohteita nekin nevojen lisäksi.

Käytetään määräraha kuntalaisten vireille paneman jokiluontoon sijoittuvan ulkoilukohteen perustamishankkeeseen. Raha voidaan käyttää hankkeen omarahoitusosuuteen, toimija on hakemassa rahoitusta Pirityisiltä . Hankkeen aikana joen rantaa raivataan ja reitti on valmistuessaan kuljettavissa jalan myös maisemien ihailua ajatellen.

2.4.3.1 Liikunta- ja nuorisopalvelut

Vastuuhenkilö liikunta- ja nuorisosihteerit.

Kunta huolehtii liikuntapaikoista, joilla kuntalaiset liikkuvat omatoimisesti tai ohjatusti mm. seurojen järjestämässä aktiviteeteissa. Yhdistys- ja seuratoiminnan rooli Toholammilla liikuttajana on merkittävä. Liikuntapaikkojen hoitajan tehtävään palkataan keväällä uudelleen liikuntapaikkahoitaja, jonka työalueelle on siirretty pääosin Kuusiston liikunta-alueen kehittäminen ja huoltotehtävät.

TAVOITE	TOIMENPITEET	MITTARIT	KYTKÖS KUNTASTRATEGIAAN
Liikunta- palvelut tukevat kuntalaisten hyvinvointia	<p>Tavoitetaan vähintään 100 eläkkeellä olevaa kuntalaista liikunnan parissa</p> <p>Järjestetään erilaisia liikuntakampanjoita eri vuodenaikoina tai tapahtumia, joiden kohderyhmät on suunnattu eri ikäisille.</p> <p>Tuetaan yhdistystoimintaa avustuksin.</p> <p>Hyödynnetään mahdollisuudet saada liikuntahankkeita</p> <p>Liikuntapaikkojen hinnastot ovat yhdistyksille ja kuntalaisille edullisia</p> <p>Seni- ja erityisliikuntakorttien tarjoaminen</p>	<p>Osallistuneiden lukumäärät</p> <p>Kampanjoiden ja tapahtumien lukumäärä</p> <p>Osallistujilta saatu palaute</p> <p>Yhdistyksille myönnettyjen avustusten määrä ja riittävyys</p> <p>Hinnastot verrattuna naapurikuntiin</p> <p>Käytettyjen seni- ja erityisliikuntakorttien määrä</p>	<p><i>Hyvinvoiva kuntalainen:</i> lapsiystävällisyys ja nuorten huomioiminen, terveysliikunnan merkityksen korostaminen, perusarjen helppous ja sujuvuus, hyvän palvelutason turvaaminen</p> <p><i>Palveleva kunta:</i> asiakaslähtöinen neuvova, joustava ja ystävällinen palveluasenne, osaava ja hyvinvoiva henkilöstö, laadukkaiden vapaa-ajan palveluiden tarjoaminen</p> <p><i>Tasapainoinen talous:</i> talouden tasapainosta huolehtiminen, kustannustietoinen johtaminen, hyte-kertoimen muuttujiin vastaaminen</p>

<p>Liikunta- paikat ja -välineet vastaavat tarpeita</p>	<p>Tehdään käyttötalous- hankintoja tarpeen mukaan välineitä ja paikkojen kunnossapitoa ajatellen.</p> <p>Liikuntapaikkojen kunnossapito tarpeen mukaan ostopalveluna sivukylillä.</p>	<p>Hankinnat toteutuvat tarpeen mukaan.</p> <p>Investoinnit toteutuvat.</p>	<p><i>Hyvinvoiva kuntalainen:</i> perusarjen helppous ja sujuvuus, hyvän palvelutason turvaaminen</p> <p><i>Viihtyisä asuminen:</i> hyvät luonto-, virkistys- ja liikuntareitit</p> <p><i>Palveleva kunta:</i> laadukkaiden vapaa-ajan palveluiden tarjoaminen</p> <p><i>Tasapainoinen talous:</i> talouden tasapainosta huolehtiminen, kestävä investointitaso, kustannustietoinen johtaminen, hyte-kertoimen indeksimuuttujiin vastaaminen</p>
<p>Ehkäistään liikunta- paikkojen vikoja, omaisuuden arvon laskua sekä vahinkoja riittäväällä kunnossa- pidolla</p>	<p>Liikuntapaikoilla on nimetty hoitaja.</p> <p>Osana kunnan työllistämistoimia sivistysosasto palkkaa 2 osa-aikaista työntekijää ulkoaluetöitä varten.</p> <p>Käyttäjien turvallisuudesta huolehtiminen: hiekoitus, liikuntapaikkojen ja - välineistön säännöllinen tarkistus</p>	<p>Henkilötyövuodet</p> <p>Liikuntapaikkojen silmämääräinen kunto, reklamaatiot</p> <p>Ei merkittäviä henkilö- tai omaisuusvahinkoj a liikuntapaikkojen kunnan vuoksi</p>	<p><i>Hyvinvoiva kuntalainen:</i> perusarjen helppous ja sujuvuus, hyvän palvelutason turvaaminen</p> <p><i>Viihtyisä asuminen:</i> hyvät luonto-, virkistys- ja liikuntareitit</p> <p><i>Palveleva kunta:</i> laadukkaiden vapaa-ajan palveluiden tarjoaminen, osaava ja hyvinvoiva henkilöstö</p> <p><i>Tasapainoinen talous:</i> talouden tasapainosta huolehtiminen, hyte-kertoimen indeksimuuttujiin vastaaminen</p>
<p>Toteutetaan ennalta ehkäisevää ja varhaiseen puuttumiseen perustuvaa nuorisotyötä</p>	<p>Nuorisovaltuusto kokoontuu säännöllisesti ja ottaa osaa maakunnallisiin tilaisuuksiin</p> <p>Mahdollisuuksien rajoissa osallistutaan mm. Villa Elban toimintaan</p>	<p>Järjestetyt aktiviteetit, määrä ja laatu</p> <p>Osallistujien määrä</p> <p>Saatu hankerahoitus ja hanketoiminta</p>	<p><i>Hyvinvoiva kuntalainen:</i> lapsiystävällisyys ja nuorten huomioiminen sekä osallisuuden lisääminen</p> <p><i>Palveleva kunta:</i> asiakaslähtöinen neuvova, joustava ja ystävällinen palveluasenne, osaava ja hyvinvoiva henkilöstö</p>

	<p>Koulunuorisotyöntekijä hankkeella toukokuun 2025 loppuun saakka</p> <p>Etsivä nuorisotyö tavoittaa yhteiskunnasta pudonneita ja putoamassa olevia nuoria.</p> <p>Nuorisotilan toiminnan kehittäminen</p>	<p>Nuorilta saadut ideat, aloitteet ja lausunnot</p> <p>Valtionavustukset</p> <p>Nuortentilan kävijämäärien seuranta</p>	<p><i>Tasapainoinen talous:</i> hyte-kertoimen indeksimuuttujiin vastaaminen</p> <p>Tasapainoinen talous: Talouden tasapainosta huolehtiminen</p>
--	---	--	---

2.4.3.2 Kirjasto- ja kulttuuripalvelut

Vastuuhenkilö on kirjastopalveluiden osalta kirjastonjohtaja. Kirjastolla on kaksi toimipaikkaa: pääkirjasto ja Sykäräisen sivukirjasto. Lisäksi toimitaan koulujen kanssa yhteistyössä.

Kulttuuripalveluiden vastuuhenkilö on kulttuurisihteeri. Kulttuuritapahtumia järjestetään mm. Kulttuurisalisissa ja Pajamäen perinnekeskuksessa sekä kesällä torilla.

TAVOITE	TOIMENPITEET	MITTARIT	KYTKÖS KUNTA-STRATEGIAAN
<p>Järjestetään monipuolisesti lasten kulttuuritoimintaa</p>	<p>Kulttuurikasvatus-suunnitelma käytössä, kts. kasvatus- ja opetus</p> <p>Hyödynnetään lastenkulttuurikeskus Lykyn tarjontaa</p>	<p>Järjestettyjen tilaisuuksien määrä ja laatu</p> <p>Lastenkulttuuri-keskus Lykyn kanssa tehdyn yhteistyön laajuus</p>	<p><i>Hyvinvoiva kuntalainen:</i> lapsiystävällisyys ja nuorten huomioiminen, hyvän palvelutason turvaaminen</p> <p><i>Palveleva kunta:</i> laadukkaiden vapaa-ajan palveluiden tarjoaminen</p> <p><i>Tasapainoinen talous:</i> talouden tasapainosta huolehtiminen, kustannustietoinen johtaminen, hyte-kertoimen indeksimuuttujiin vastaaminen</p>
<p>Toholampi tunnetaan monipuolisista kulttuuri-aktiiviteeteista</p>	<p>Järjestetään tilaisuuksia yhteistyössä yhdistysten ja seurakuntien kanssa n. 100 kpl</p> <p>Hyödynnetään mahdollisuudet saada kulttuurihankkeita. Osallistutaan K-P:n siirtolaisuus- ja Kansainvälinen Toholampi - Lampin</p>	<p>Järjestettyjen tilaisuuksien määrä ja laatu</p> <p>Yhteistyö-hankkeiden määrä ja saatu rahoitus</p>	<p><i>Hyvinvoiva kuntalainen:</i> perusarjen helppous ja sujuvuus, hyvän palvelutason turvaaminen</p> <p><i>Palveleva kunta:</i> asiakslähtöinen</p>

	<p>siirtolaisuus -hankkeisiin sekä K-P:n liiton organisoimaan järjestöyhteistyöhön</p> <p>Avustetaan kulttuuritoimijoita</p> <p>Kulttuuri edistää hyvinvointia. Jatketaan Kaikukortti- ja ystävänkorttitoimintaa. Järjestetään ikääntyville suunnattua toimintaa mm. Ikääntyvien yliopiston etäluentoja, vanhusten-viikon tapahtuma</p> <p>Huomioidaan Toholammin kunnan 160 v. juhluvuosi</p>	<p>Jaettujen avustusten määrä</p> <p>Korttien käytön määrä</p> <p>Järjestettyjen tilaisuuksien määrä ja laatu</p> <p>Järjestetty ilmaiskonsertti tms.</p>	<p>neuvova, joustava ja ystävällinen palveluasenne, laadukkaiden vapaa-ajan palveluiden tarjoaminen</p> <p><i>Tasapainoinen talous:</i> talouden tasapainosta huolehtiminen, hyte-kertoimen indeksimuuttujiin vastaaminen</p>
<p>Kirjasto innostaa kuntalaisia lukemaan ja tekee aktiivista koulu-yhteistyötä</p>	<p>Kirjavinkkauksia ja kirjastonkäytön opetusta tarjotaan aktiivisesti koululaisille ja lukiolaisille. Yhteistyötä myös varhaiskasvatuksen kanssa. Kirjaston palveluiden esittelyä sekä kirjavinkkausta myös aikuisasiakkaille yhteistyössä eri järjestöjen kanssa.</p> <p>Kirjastossa järjestetään luokkakäyntejä ja myös kirjastohenkilökunta jalkautuu kouluille.</p> <p>Lampin malli -hankkeessa kirjastohenkilökunta pitää alakoululaisten lukukerhoa kouluilla.</p> <p>Yhteistä Lukeva Lestijokilaakso –hanketta jatketaan Kannuksen kaupunginkirjaston kanssa: kirjailijavierailuita, ja erilaisia lukemaan innostamiseen liittyviä tapahtumia.</p> <p>Lukeva Lamppi –hanke yhteistyössä varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kanssa: kunnallisen lukutaitostrategian laatiminen ja toteuttaminen.</p>	<p>Toiminnan määrä, laatu ja laajuus</p> <p>Kirjavinkkausten, kirjastonkäytön opetuksen ja luokkakäyntien määrä.</p> <p>Kerhoihin osallistuvien lasten määrä.</p> <p>Kirjailijavierailujen ja muiden hankkeen tapahtumien määrä sekä osallistujien määrä.</p> <p>Saatu rahoitus Lukeva Lamppi –hankkeelle.</p>	<p><i>Hyvinvoiva kuntalainen:</i> perusarjen helppous ja sujuvuus, hyvän palvelutason turvaaminen</p> <p><i>Palveleva kunta:</i> asiakaslähtöinen neuvova, joustava ja ystävällinen palveluasenne, laadukkaiden vapaa-ajan palveluiden tarjoaminen, osaava ja hyvinvoiva henkilöstö</p> <p><i>Tasapainoinen talous:</i> talouden tasapainosta huolehtiminen</p>

Kirjasto tarjoaa monipuolisia, ajantasaisia palveluita ja opastaa niiden käyttöön	<p>Kirjastossa monipuolista tapahtumatoimintaa eri ikäisille</p> <p>Lestijoen digilaakso –hanketta jatketaan yhteistyössä Kannuksen kaupunginkirjaston kanssa: kirjastojen asiakkaille tarjotaan digitukea ja –neuvontaa sekä kirjaston tiloissa että jalkautuen kirjastojen ulkopuolelle.</p> <p>Kirjaston tarjoamien e-aineistojen markkinointi: valtakunnallien E-kirjasto, Cineast-elokuvapalvelu, sekä e-lehtipalvelut.</p> <p>Hakeutuvien kirjastopalveluiden jatkaminen ja kehittäminen: kotipalvelu, jalkautuminen mm. yhdistysten tapahtumiin.</p>	<p>Tapahtumien määrä ja monipuolinen tarjonta</p> <p>Digiopastusten määrä ja digineuvontaa saaneiden asiakkaiden määrä sekä saatu palaute</p> <p>Kotipalveluasiakkaiden määrä, kirjaston esittelytilaisuuksien määrä.</p> <p>e-aineistojen käyttötilastot.</p>	<p><i>Hyvinvoiva kuntalainen:</i> perusarjen helppous ja sujuvuus, hyvän palvelutason turvaaminen</p> <p><i>Palveleva kunta:</i> asiakaslähtöinen neuvova, joustava ja ystävällinen palveluasenne, laadukkaiden vapaa-ajan palveluiden tarjoaminen, jatkuva parantaminen innovatiivisia ja sähköisiä ratkaisuja hyödyntäen</p>
--	---	--	--

TUNNUSLUVUT

Suorite	TP 2023	TA 2024	TA 2025
Kulttuurisalin kävijämäärä	6.516	6.200	6.000
Kulttuuriavustukset yhdistyksille €	7.500	8.000	8.000
Liikuntatoimen avustukset yhdistyksille €	12.000	12.000	10.500
Nuorisotoimen avustukset yhdistyksille €	12.000	12.000	10.500
Nuorisovaltuuston kokoontuminen	6	6	5

Henkilöstö	TP 2023	TA 2024	TA 2025
Vakinaiset viranhaltijat ja työntekijät	74	80	80
Määräaikaiset viranhaltijat ja työntekijät	32	16,5	31
Yhteensä	106	96,5	111

Talousarvio (ulkoiset erät ja suunnitelman mukaiset poistot)

Ulkoisten erien lisäksi muiden osastojen sisäiset erät lisätään ulkoisiin eriin ennen Kh:n ja Kv:n käsittelyä.

Sivistysosasto

Tammikuu2025	2023 tilinpäätös	TA2024	TA2025
Myyntituotot	496 708	340 960	392 570
Maksutuotot	102 026	106 500	104 750
Tuet ja avustukset	215 412	223 000	199 500
Muut toimintatuotot	59 154	9 700	23 090
TOIMINTATUOTOT	873 299	680 160	719 910
Henkilöstökulut	-5 098 342	-5 107 655	-5 326 322
Palvelujen ostot	-706 356	-798 260	-750 630
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-297 641	-280 830	-279 925
Avustukset	-156 440	-174 700	-147 100
Muut toimintakulut	-102 351	-85 164	-100 367
TOIMINTAKULUT	-6 361 130	-6 446 609	-6 604 344
TOIMINTAKATE	-5 487 831	-5 766 449	-5 884 434
VUOSIKATE	-5 487 831	-5 766 449	-5 884 434
Poistot ja arvonalentumiset	-48 013	-68 357	-86 153
TILIKAUDEN TULOS	-5 535 844	-5 834 806	-5 970 588
YLIJÄÄMÄ / ALIJÄÄMÄ	-5 535 844	-5 834 806	-5 970 588